

materiale textile (p. 101-102) imprimate pe fundul unor vase, identificând tipul de țesătură, analizele nereușind însă să determine materia primă utilizată la realizarea produselor textile.

Ultima parte a secțiunii este dedicată artefactelor manufacturate din materii dure animale și este semnată de Grażyna Godula (p. 103-108). Aceasta notează faptul că materialul analizat a fost privit din două unghiuri: „ca un set de artefacte de origine animală”, dar și ca o metodă de studiere și cunoaștere a faunei din zonă. Astfel, în unele cazuri, materia primă a putut fi identificată până la nivel de specie, fiind evidențiată predominanța celei provenite de la mamifere, în special de la cele sălbatice. Așa cum se menționează încă din primele rânduri ale contribuției, acesta s-a limitat la încadrarea tipologică a pieselor și nu a tratat probleme ce țin de tehnologia de producerea a acestor artefacte sau de funcționalitatea acestora.

Lucrarea se încheie cu serie de scurte concluzii (p. 109-110), în care este subliniată importanța acestui demers, precum și câteva direcții viitoare de cercetare. Monografia este însoțită de o bogată ilustrație, de bună calitate (210 planșe), plasată la finalul volumului, ce documentează și întregeste textul științific.

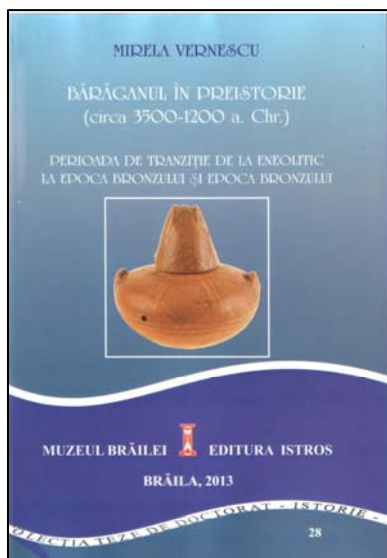
De asemenea, lucrarea este însoțită de un CD, care conține versiunea poloneză a lucrării, dar și o serie de copii ale rapoartelor de săpătură realizate la cumpăna dintre veacurile al XIX-lea și al XX-lea, precum și o versiune electronică a materialului publicat în 2003, realizat de Sławomir Kadrow, Michailo Sokhachiy, Taras Tkachuk și Elżbieta Trela.

Loredana SOLCAN

Mirela Vernescu, *Bărăganul în preistorie (circa 3500-1200 a. Chr.). Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului și epoca bronzului*, Editura Istros, Brăila, 2013, 304 p.

Semnalăm cu acest prilej apariția în „peisajul” lucrărilor de arheologie de la noi a unei contribuții recente, datorate doamnei Mirela Vernescu, de la Muzeul Brăilei.

Lucrarea se deschide cu un *Cuvânt înainte*, semnat de prof. univ. dr. Nicolae Ursulescu, care are rolul de a introduce cititorul în problematica abordată și de a justifica necesitatea unui astfel de demers. De altfel, în *Prefață*, autoarea explică în detaliu care a fost motivația cărții sale, redactată într-o primă

formă ca teză de doctorat. După cum ea însăși declară, doamna Mirela Vernescu și-a propus o nouă ordonare și modalități diferite de abordare a informațiilor arheologice cunoscute pentru preistoria zonei de est a Câmpiei Române. Tot în această parte a lucrării sunt expuse succint și câteva repere metodologice menite să faciliteze înțelegerea principalelor direcții urmărite pentru definitivarea acestei cercetări.

Un prim capitol al cărții, intitulat *Probleme introductive*, este structurat la rândul său în trei segmente: *Cadrul geografic*, *Probleme de terminologie și periodizare*, *Istoricul cercetărilor*.

Așa cum era și firesc, este prezentat cadrul geografic al arealului studiat, respectiv al Bărăganului, delimitat la est și la sud de Dunăre, la vest de o linie ce pleacă de la gurile Mostiștei până la râul Sărat (jud. Buzău), iar la nord se întinde până la Câmpia Siretului Inferior. În cadrul acestui subcapitol sunt punctate aspecte referitoare la caracteristicile geologice ale zonei, ale reliefului, resursele solului și ale subsolului, rețeaua hidrografică, clima, vegetația, fauna (din prezent!), precum și mediul natural în epoca bronzului. Ca și pentru alte areale geografice, reconstituirea mediului comportă încă suficiente dificultăți, generate de lipsa unor bogate informații de natură paleoclimatică, arheobotanică, arheozoologică etc. Deși s-a încercat o prezentare a principalelor etape climatice ale Holocenului, corespunzătoare segmentului temporal cuprins între sfârșitul eneoliticului și începutul epocii fierului, am constatat unele inadvertențe cronologice ale acestor subdiviziuni (spre exemplu, Atlanticul a fost plasat între 3000-1000/500 a. Chr., iar Subatlanticul s-ar fi desfășurat între 1000-500 a. Chr.). Din păcate nu ni se spune nimic despre Subboreal, perioadă care a cuprins întreaga epocă a bronzului.

În ceea ce privește *Problemele de terminologie și periodizare*, observăm că s-a acordat o atenție specială diferitelor sisteme cronologice, propuse în special de către cercetătorii români, iar autoarea concluzionează că cea mai potrivită periodizare este cea tripartită, datorată lui I. Nestor. Poate un tabel cronologic ar fi fost util pentru înțelegerea cadrului temporal analizat în lucrarea de față. Cât despre „problemele de terminologie”, acestea sunt prea puțin evidențiate, poate cu excepția sintagmei „perioada de tranziție”, care este explicată prin prisma

opiniilor unor cercetători cunoscuți (p. 30). În schimb, în următorul subcapitol – *Istoricul cercetărilor* –, sunt mult mai bine explicați anumiți termeni, desigur, în raport cu principalele etape ale cercetărilor privitoare la fenomenele culturale post-eneolitice și ale epocii bronzului. În chip firesc, autoarea subliniază cele mai importante contribuții științifice care au vizat culturile arheologice întâlnite în spațiul de referință.

Capitolul II, intitulat *Repertoriul descoperirilor*, formează eșafodajul studiului întocmit de către Mirela Vernescu, cuprinzând 144 de situri și descoperiri izolate, ordonate alfabetic. Pentru fiecare obiectiv a fost întocmită o fișă standard, care cuprinde informații despre tipul cercetărilor, localizarea geografică și toponim, tipul descoperirii (așezare, necropolă, depozit), bibliografie și locul unde se păstrează vestigiile arheologice. Cele câteva imagini inserate în textul repertoriului credem că își puteau găsi un loc mai potrivit în segmentul rezervat ilustrației. De asemenea, un tabel sintetic ar fi fost relevant pentru o imagine de ansamblu a stadiului și gradului de cercetare la care s-a raportat autoarea.

Specificul cultural în perioada de tranziție și epoca bronzului este cel de-al treilea capitol al cărții, în care se face o prezentare generală a manifestărilor culturale corespunzătoare segmentului cronologic amintit. Principalele culturi analizate sunt: Usatovo, Cernavoda III, Cernavoda II-Foltești, Jamnaja, Katakombnaja, Mnogovalikovaja și complexul Noua-Sabatinovka-Coslogeni.

Un capitol consistent al lucrării este intitulat *Analiza categoriilor de descoperiri*, structurat la rândul său în mai multe subcapitole, în care sunt trecute în revistă culturile amintite mai sus. Într-o primă fază au fost discutate *Așezările și locuințele*, deși pentru anumite secvențe temporale și orizonturi culturale, informațiile sunt sumare. Pentru fiecare cultură sunt aduse în atenție aspecte privitoare la amplasamentul așezărilor, dimensiunile lor, structura internă, tipurile de locuințe etc. Pentru complexul Noua-Sabatinovka-Coslogeni se vorbește despre așezări de tip cenușar, ceea ce, din punctul nostru de vedere, nu este tocmai corect, întrucât „cenușarul” este o structură sau mai degrabă un complex de mari dimensiuni în cadrul unei așezări și nu un sit individual. Sunt prezentate apoi *Necropolele și mormintele*, care relevă un comportament funerar variat, lucru de altfel normal în condițiile unor entități culturale diferite. O atenție specială pentru zona Bărăganului a fost acordată în mormântărilor tumulare, frecvent întâlnite la populațiile de origine răsăriteană de la începutul epocii bronzului. *Depozitele* reprezintă o categorie de descoperiri atent studiate, toate fiind însă atribuite bronzului târziu. Merită remarcate în acest segment al lucrării analizele metalografice pentru șase piese din depozitul de la Mihai Bravu (jud. Brăila), care

indică folosirea cuprului din zona Ai Bunar, dar și din Alpii răsăriteni (p. 171-172). *Descoperirile izolate*, împreună cu subcapitolul anterior, ar fi putut să formeze un segment unitar, având în vedere faptul că tratează cu preponderență piese metalice.

În capitolul V - *Analiza tipurilor de artefacte* - au fost studiate uneltele și armele din metal, piatră, materii dure animale, lut, apoi a fost prezentată ceramica din siturile corespunzătoare perioadei de tranziție și epocii bronzului, pentru ca în final să se facă referire la obiectele de podoabă. Ar fi fost poate necesară și o trecere în revistă a armamentului preistoric, într-un pasaj distinct.

Așa cum se obișnuiește în lucrările dedicate unor fenomene culturale din vechime, și în contribuția la care ne referim au fost evidențiate reperele de cronologie relativă și absolută, incluse într-un capitol distinct al lucrării (cap. VI). Este de remarcat intenția autoarei de a sublinia cele mai importante contribuții și cele mai semnificative date care să permită fixarea unor limite temporale pentru diferitele medii culturale incluse în lucrare. Din păcate, se poate constata numărul încă redus al datelor radiocarbon pentru entitățile culturale post-eneolitice, iar pentru spațiul geografic inclus în lucrare, acestea lipsesc în totalitate. În aceste condiții, apelul la datările din zonele învecinate a fost imperios necesar.

Concluziile volumului sintetizează cele mai importante idei privitoare la dinamica grupurilor umane din etapa premergătoare epocii bronzului și din epoca bronzului, trăsăturile așezărilor și ale comportamentului funerar, precum și legăturile cu alte culturi contemporane aflate în vecinătate.

Lista bibliografică a volumului cuprinde peste 350 de titluri, în mare parte lucrări ale cercetătorilor români, unele fiind cât se poate de recente (2012).

Ilustrația (46 pl.) este sugestivă, bine realizată, dar ordonată alfabetic, conform repertoriului, deși credem că mai potrivită era o aranjare în ordine cronologică sau tematică. Atragem atenția aici că la pl. 13/3 figurează un vas de la Brăila-Brăilița, atribuit culturii Usatovo, pentru ca la pl. 23/2, același vas să fie atribuit culturii Jamnaja.

Nu pot fi omise nici unele mici scăpări în procesul de redactare, dar care nu diminuează valoarea științifică a prezentei contribuții (Jamnaja și *Jamnaia*, p. 178; Petrescu-Dîmbovița și *Petrescu-Dâmbovița*, p. 39, 112; A. D. Păunescu, p. 171, 173, 216 - corect A. D. Popescu).

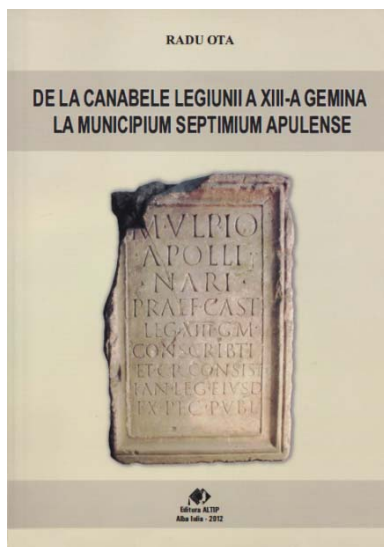
Așa cum se poate constata și din succinta noastră prezentare, lucrarea Mirelei Vernescu acoperă un gol istoriografic pentru o zonă care, prin trăsăturile mediului natural, nu pare să fi fost foarte frecventată de vechile comunități umane. Studiul bine realizat al autoarei ne arată că Bărăganul a fost, în perioada post-eneolitică și în epoca bronzului, intens locuit de către diferite grupuri umane,

poate și datorită faptului că această subunitate geografică se găsea la intersecția unor importante rute de circulație, dintre care Dunărea trebuie să fi fost cea mai importantă.

Vasile DIACONU

Radu Ota, *De la canabele legiunii a XIII-a Gemina la municipium Septimium Apulense*, Editura Altip, Alba Iulia, 2012, 255 p.

Lucrarea *De la canabele legiunii a XIII-a Gemina la municipium Septimium Apulense* a lui Radu Ota ilustrează, pentru prima dată în literatura de specialitate românească, imaginea așezării civile din jurul castrului de la Apulum al legiunii a XIII-a Gemina. Cercetarea arheologului Radu Ota, de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, urmărește șirul evenimentelor și contextelor care au favorizat apariția canabelor apulense, evoluția și dezvoltarea lor până la dobândirea statutului de *municipium* și continuă apoi cu situația locuirii civile de aici până în secolul III p. Ch., când provincia Dacia este părăsită de către administrația romană.

În surprinderea aspectelor legate de apariția și dezvoltarea canabelor castrului legionar, autorul aduce în discuție situația cercetărilor din ultimii peste 100 de ani de la Apulum, la care adaugă rezultatele provenite din 15 șantiere arheologice pe care le-a coordonat în zona canabelor apulense.

Încă din primele pagini ale cărții este expusă motivația autorului pentru scrierea lucrării: aceea de a face cunoscută situația canabelor anticului Apulum, a căror importanță și statut au fost mult prea neglijate de către lumea științifică, deși acestea se bucură de un statut unic atât în Dacia cât și în Imperiu. Pe parcursul lucrării, autorul atrage atenția constant asupra calității slabe a rapoartelor de săpătură sau, mai rău, a nepublicării lor și, nu în ultimul rând, amintește de numeroasele distrugerii care s-au făcut pe raza sitului de importanță națională Apulum.